

lelki örvénylésekkel elemző készségét. Ez a lírai művészete segíti át a tárgyi nehézségeken s teszi képessé arra, hogy egy gyönyörű szimbolumban magasztalja fel «életregényének» nem annyira tartalmát, mint értelmét.

Gáspár Jenő a témában rejő akadályokon más úton jut keresztül. Ő is, mint Harsányi Lajos, igen szerencsésen befelé mélyíti anyagát; ő is szimbolikus beállítással, tehát a lelki történetes többlettel bővíti ki a történelem adatait. Harsányiban zártabb, történelmibb a cselekmény-sor, Gáspár rapszodikusabb, de egyes tényeket jobban kimélyít s kiemel. Harsányi szimbolumának szépsége az elragadtatás égi távolságából: mint az áteszményesülés örök magyarja ragyog. Gáspár szimboluma az áldozat ama földöntúli nagyságában fejeződik ki, ahogyan Imre herceg fogadalmával a magyarságnak lelki fényt s lelki ízlést adott és így alkotta meg az új magyar ideált. Gáspár Jenő, csakúgy mint Harsányi Lajos, mikor tárgyának szimbolikus megvilágításához ér, nem tudja levetni költői temperamentumát. Ezért lesz regénye telve lírai színnel, ízzel. Mondatai, főleg a nászétjtszakai részben, a lírai ritmus hangpompájában csengenek: átüt rajtuk a szimbolikus költő vonzó képzeletének minden gazdagsága. Mind a két regénynek önálló jegyű értéke az, hogy bár finoman érintik a hősük életregényéhez szükséges pogány és keresztény magyar világ összeütközéseit, de nem ezeken a már szinte agyonhasznált motivumokon, hanem Szent Imre lelkiségének új értelmén és célján építik fel a regény szellemét. Mindkét regény kiállítása ünnepies, ragyogó illusztrációktól ékes.

Gyakorlati célokat szolgál *Tordai Ányos* és *Harsányi Lajos* gondos érzékekkel szerkesztett Emlékkönyve. A kétet kiváló szónokoktól szentbeszédeket, továbbá Szent Imrre vonatkozó újabb és régibb költeménye-

ket, énekeket, színjátékokat s a szentimrés ifjúsági mozgalmukra világító történeti összefoglalásokat tartalmaz. Az értékes és hasznos könyvből különösképen is kiválnak *Divald Kornél* tanulmánya Szent Imre ábrázolásáról és eréklyeiről, *Kemenes Illés* Szent Imre legendájának fordítása és *Tordai Ányos* eredeti felfogással s gazdag költőiséggel irt ifjúsági színjátéka.

Nagy Gyula Szent Imre herceg életét dolgozta fel eleven, színes stílussal, a gyakorlati hitélet céljaira.

A Szent Imre-könyvek eddigi kötetei az irodalomban és művészettörténetben a vallásos ihlet megnyilvánulásának szép és értékes gazdagságát jelentik. *bs.*

Keckeméti Katona-Kiadványok. A Bánk bán költőjének szülővárosa a falai közt szívvel-lélekkel, pompás rendezésben megült évszázadi ünnepnek papíron is maradó emléket kívánt állítani: két értékes könyvvel is áldoz nagy fia manesének. Mind a két kiadványt a Katona József-Kör alelnöke, Hajnóczy Iván dr. gondozta, ki a költőt s művét szolgáló irodalomnak régi, érdemes munkása s kinek a mi folyóiratunkban is nem egy, ebbe a tárgykörbe vágó jeles dolgozata volt olvasható.

Ő gondozta s látta el tömör és tartalmas utószóval a *Bánk bán* jubileumi emlékkiadását az 1821. évi princeps editio alapján. Ebben a formában most 33-ik ízben, s magában Keckemét városában is harmadik kiadásban jelenik meg a dráma, melynek itt az egykorú kiadásával gondosan egyeztetett s csak a mai olvasó szeme kedvéért módjával modernizált helyesírású szövegét kapjuk.

Hajnóczy szerkesztette a Kör kiadásában közzétett *Katona-Emlékkönyv*-et is, mégpedig olyan szeretettel és rátermettséggel, hogy munkájában követnivaló példát állított az ily alkalmi kiadványoknak akárhányszor

eléggé ingadozó és dolgukat elsiető irányítói elé. Ebben a könyvben nincs henye tömjénezés, pohárköszöntő-színvonalú elmélkedés, minden közleménye egy célt szolgál, a legkülönbet, hogy : tisztázza és gazdagítsa a Katona és remeke felőli ismereteket. *Katona- emlékek Kecskemélen* címmel az emlékönyv szerkesztője pontos és teljes inventáriumát adja a költőre, családjára és munkáira vonatkozó tárgyi, kézirati és archivális emlékeknek ; ez utóbbiak javarésze Hajnóczy buzgal mából vált hozzáférhetővé, került az egyre gazdagodó Katona-irodalom forrásanyagába s helyeztetett el most a Városi Múzeum Katona-szobájában. E közleményt *Katona József vadásznaplója* követi, melyről itt-ott szó esett már eddig is, de ismeretessé csak ebből a szószerinti közzétételből válik. Érde mes megismerni : benne Katonával otthoni honorácior-sorban találko zunk, Szent Hubertus lovagjaként, kie férfias mulatságnak nem éppen köny nyed tollú, de keresetlen humorú krón ikása.

Kecskemét városának levéltárából kerül közlésre az egykori alügyész nek szülőhelye földesurához, Koháry Ferenc hereghez intézet felirat-terve zete a magisztrátus által sanyargatott jobbágság érdekében. Ebben már a *Bánk* költőjének pennája serceg : «Lehet é Lázasztnak nevezni azt, aki tsak a maga sérelmeit kívánnyá meg orvosoltatni? lehet é árulónak kiáltani azt, a ki egyedül a maga jussait védel mezi? lehet é makatsnak és pártosko dónak állítani azt, a ki tsak azon elrab lott jótéteményeket kívánnyá vissza a Bitanglóktól, a mellyekkel ötet az ő Kegyelmes ura ajándékozta meg?! nem — éppen nem». Milyen ismerős ez a hang. Címéül bizvást ez állhatna : Tiborc, anno 1822.

Csányi János, Katonának hivatali kartársa — kinek nevét a kecskeméti nimródok listáján is meglelni — tíz évvel a költő halála után a Társalko-

dóban feljegyezte mindazt, mit Katona életéről, jelleméről, családi viszonyai ról és írói működéséről tudott. Ez tekinthető az első, alapvető életrajz nak, jó gondolat volt itt közreadni. Nagyon megérdemli a közzétételt Gyurmán Adolf 1845. évi, beható *Bánk bán* fejtegetése is, mely az Élet képek lapjairól került ide. Valóságos elégtétel ez a méltatlanul elfeledett, jószemű és élénk tollú írónak, ki majd másfél évtizeddel Arany s Gyulai előtt már mély meggyőződéssel vallotta s vil lágos értelemmel bizonyította Katona művének «kincs» és «remek» voltát. Mily kitűnő érzékkel fejtegeti pl. Gertrudisnak, «Magyarország e Semi ramisának» jellemét, melyet az egész dráma legmesteribb kézzel festett, leg tragikusabb karakterének ítél.

Marton Sándor egyives tanulmánya *Katona József költői öntudatosságáról* gazdaganyagú, jól felépített dolgozat. Az író rokonszenves szerénységgel alig ígér többet a terjedelmes *Bánk bán*-irodalom eszméltető eredményeinek egységes szempontú összefoglalásánál, de jóval többet ad annál : a fölvetett nézőpontból gondosan szemügyre vesz minden apró részletet s belőlük hatá rozott rajzú képet nyújt a céljai s eszközei felől tökéletesen tudatos művészlől.

Bartucz Lajos antropológiai biztos tudással számol be a költő s szülei földi maradványainak exhumálásáról. Fej tegetései teljes bizonyosságot szolgáltat nak arra nézve, hogy a kecskeméti temető új, díszes szarkofágjának hatal mas Petur bánja valóban megteremtő jének hamvain örökődik s adataiból a jövőben az ecset s a mintázófa is nagyobb biztossággal követheti a költő alakját.

Az *Emlékönyv* egyik legmaradóbb becsű közleménye Hajnóczy Ivánnak csaknem két nyomtatott ívre terjedő s kerek ötszáz tételt felölelő *Katona bibliográfiája*. A *Bánk bán* kiadásainak, fordításainak, Katona forrásainak,

egyéb műveinek s a személyére s írói működésére vonatkozó irodalomnak szinte hiánytalan jegyzékét vesszük benne. Segítségével *Bánk* irodalmi visszhangját nyomon követhetjük Trattner könyvkereskedő 1820. évi Előfizetési jelentésétől (mely a novemberi vásárra ígéri a dráma megjelenését) egészen magáig e jubiláris *Kalona-émlékkönyvig*, melyben a kitűnő bibliográfia megjelent. Kiegészítésül mi legfeljebb még a dráma előadásairól írt színi bírálatoknak a napisajtóra is kiterjeszkedő — elismerjük: szinte emberfeletti munkát kívánó — jegyzékebevételét látnók szívesen.

Katona ez emlékkönyvében — ki előbb a magyar színpadnak rajongója s utóbb szülővárosa helytörténetének első művelője is volt, méltán kapott teret Kecskemét korán elhunyt helyi közműveltségtörténetírójának, Liszka Bélának érdemes dolgozata, *A kecskeméti színház és színészet múltjáról*. Belőle eddig csak egyes fejezetek jelentek meg, jobbára nehezen hozzáférhető helyen, most az *Emlékkönyv* e befejező közleményében kutatásainak eredménye összefüggő egységben kerül elénk, kiegészítve Hajnóczynak a századfordulótól napjainkig tartó időszakra vonatkozó adataival. S a szerkesztő gondja a régibb részeknek néhány szükséges új jegyzettel való kiegészítésére is kiterjed.

Ez a gond és szeretet jellemzi az egész kiadványt, mely — előszava szerint — Katona nagy értékeinek elmélyülő megértését és növekvő megbecsülését kívánja eredményesen szolgálni. Mindenképen hivatott is rá, hogy ennek a célnak derekasan megfeleljen.

Rédey Tivadar.

Sommerset Maugham: Az ördög sarkantyúja. (Athenaeum-könyvtár.) Maugham az úgynevezett szenzációs regényírók közé tartozik. Egyik szemével az emberi lélek furcsaságait nézi, a másikkal a szenzációt keresi.

Különös keveréke a pszichológusnak és az újságírónak, amely keverékben az újságíró kapja a nagyobb részt, az válogatja ki, rendezi el és önti formába az anyagot, a pszichológia inkább csak szállítja. Úgyszólván egyetlen törekvése, hogy érdekesen és érthetően mondja el az eseményeket. Ezt meg is teszi becsületesen, nem is leplezi magát, nincsenek pretenciói: puritánul, cicoma nélkül adja elő mondókáját. Saját véleményét és érzéseit sem hallgatja el, ahogy a mindennapi életben is állást foglalunk elbeszéléseinkben. Ez az állásfoglalás azonban sohasem lesz prédikáció, csak néhány megfigyelés és következtetés. Ezeknek a céloknak és eszközöknek megfelelőek a regény alakjai is. Legtöbbször egyetlen erős vonásból áll a jellemük, de ez az egy a lényegét adja. Rendszerint valamilyen különlegesség is van bennük, ami már a szenzáció miatt is szükséges.

«Az ördög sarkantyújában» a főszereplő egy Strickland nevű festő, ő az érdekes és különleges figura. Csendes és látszólag nyugodt házasetlet él, egyszer csak otthagyja feleségét és gyermekeit, elutazik Párisba, mert festeni akar. Maugham két dologgal okolja meg ezt a hirtelen változást. Az egyik Strickland zsenialitása, a másik különleges állásfoglalása a szerelemmel szemben. Újszerű és szenzációs az is, hogy ebben a regényben a szerelmet fojtja el a festői tehetség. Az eddigi regényírói gyakorlat szerint az életben szinte csak a szerelem okozhatott meglepetéseket, csak az idézhetett fel viharokat. Ha valaki pár száz év múlva a regényirodalom alapján akarja majd rekonstruálni a XIX. és XX. századi ember lelki-világát, egy kis egyoldalúsággal bebizonyíthatja majd, hogy bennünket csak a betörők és a szerelmi kalandok érdekeltek. Maugham regénye azért szenzációs, mert nem a szerelem okozza a bonyodalmat, hanem a szerelemben